

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Після проголошення 1991 року незалежності України для нашої держави розпочався важливий процес встановлення як двосторонніх, так і багатосторонніх дипломатичних відносин з іноземними державами.

Переломною подією в утвердженні міжнародного співробітництва в кримінальному процесі як самостійного інституту стало прийняття 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, у якому йому присвячено окремий IX розділ «Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні», що засвідчує його важливість й актуальність, а форми його здійснення є гарантією дотримання прав і свобод людини, взаємодопомоги в забезпеченні миру та безпеки, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, розшуку злочинців і реалізації принципу невідворотності покарання за вчинене кримінальне правопорушення.

Міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій є чи не найбільш значущою формою здійснення співробітництва в кримінальному провадженні, а тому є фундаментальною для інших її видів.

Здійснюючи досудове розслідування кримінального провадження, не завжди можливо досягти виконання його завдання, забезпечити розумні строки його здійснення, отримати допустимі докази без залучення можливостей міжнародних інстанцій, тому постає необхідність у запитуванні національними органами міжнародної правової допомоги в компетентного органу іноземної держави або ж навпаки.

Чимало теоретичних і практичних питань залишаються актуальними через швидку імплементацію міжнародних норм у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство без урахування особливостей його здійснення.

Тож обґрунтованою видається необхідність детального дослідження питання здійснення міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, зокрема щодо міжнародного договору як однієї з юридичних підстав її надання, змісту запиту згідно з їхніми положеннями, особливостей проведення процесуальних дій, сутності здійснення нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час такої співпраці тощо.

Зважаючи на викладене, актуальність обраної теми дослідження не викликає сумнівів і обумовлено також й тим, що невирішеною досі залишається низка важливих теоретичних і практичних питань до інституту міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні з необхідністю розроблення рекомендацій та пропозицій правового, організаційного та прикладного спрямування, з огляду на міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні. З огляду на вказані обставини, проблематика дослідження Коваль Ольги Іванівни є актуальною.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується й тим, що обрана тема дослідження пов'язана із виконанням завдань, визначених у **нормативно-правових актах, наукових програмах та планах**: відповідно обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021; узгоджується з Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, та до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану (Закон України від 21 грудня 2023 року № 3534-IX), Пріоритетними напрямками фундаментальних та

прикладних наукових досліджень у галузі права, визначеними Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21). Робота виконана відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454, й Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 21 грудня 2020 року № 23), та плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року (протокол № 22) і зареєстровано Координаційним бюро НАПрН України (№ 720, 2020 рік).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження Ольги Іванівни Коваль базується на основі використання широкого спектру як загальнонаукових, такі і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження.

Дисертантка у роботі використала належні емпіричні джерела: такі як результати анкетування 130 осіб, а саме 76 слідчих Національної поліції України й 54 прокурорів окружних прокуратур, офіційні статистичні дані, опубліковані на сайті Офісу Генерального прокурора, щодо міжнародно-правового співробітництва в кримінальному провадженні, а також 171 ухвала слідчих суддів, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в

опублікованих працях. Дисертація О.І. Коваль є системним, монографічним, комплексним дослідженням міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Проведеним дослідженням обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, вперше обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, запропоновано доповнити КПК України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій»; сформульовано визначення поняття та сутність нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі, що полягає в здійсненні ним нагляду за дотриманням законності та повноти під час проведення органом досудового розслідування процесуальних дій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України або ж законності й обґрунтованості запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час його підготовки з метою подальшого направлення до компетентного органу запитуваної сторони; запропоновано дефініцію поняття судового контролю під час міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування, згідно з якою це процесуальна діяльність слідчого судді, що полягає в перевірці дотримання вимог закону органом досудового розслідування або прокурором, а також повноти реалізації наглядових функцій останнім у кримінальному провадженні під час підготовки запиту про міжнародну правову допомогу компетентному органу іноземної держави або ж, навпаки, під час його виконання на території України;

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях.

Результати наукового дослідження викладено у дев'яти наукових публікаціях, серед яких шість статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та три тези доповіді, які оприлюднено в збірниках міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференцій, круглих столах.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» виконана на високому науковому рівні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – під час внесення змін і доповнень до КПК України для вдосконалення його положень, які регламентують порядок здійснення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 травня 2024 року № 46/03/39 ВР);

– *правозастосовній діяльності* прокурора (акт впровадження Білоцерківської окружної прокуратури від 30 квітня 2024 року);

– *освітньому процесі* – під час укладання навчальних програм, навчально-методичних посібників, курсів лекцій, проведення семінарських і практичних занять (акти впровадження Білоцерківського національного аграрного університету від 25 квітня 2024 року, Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 71-оп);

– *науково-дослідній діяльності* – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнень

аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних і проєктів нормативно-правових актів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 72-нд).

Впровадження засвідчують відповідні акти, додані у додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація О.І. Коваль викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, вступ, три розділи, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить список використаних джерел із (193 найменування на 23 сторінках) і чотири додатки (на 19 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, із них обсяг основного тексту – 191 сторінка.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У розділі 1 «Гене́за розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні» дисертантом узагальнено наукові підходи до розуміння становлення норм міжнародного співробітництва, зокрема в кримінальному процесуальному законодавстві як України, так й іноземних держав, вплинула політична та правова реальність, яка формувалася в суспільстві та державі на певному історичному етапі їх розвитку. Крім того, дисертанткою було констатовано, що правові основи, які формувалися впродовж

століть у законодавствах країн Європи й США, сприяли об'єднанню іноземних держав у міжнародні організації та укладанню численних міжнародних договорів у ХХ столітті, а єдиною метою стало їх єднання задля утвердження прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, верховенства права й підтримання міжнародного правопорядку.

У розділі 2 «Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні як форма здійснення міжнародного співробітництва» дисертанткою сформульовано визначення поняття міжнародного договору, який слід тлумачити як укладену між державами в особі їх глав чи інших уповноважених законом суб'єктів угоду, що врегульовує їхні права й обов'язки під час вирішення питань в окремих сферах діяльності держави.

Встановлено, що запит про міжнародну правову допомогу є однією з підстав проведення процесуальних дій та легітимним засобом збирання допустимих доказів, необхідних для подальшого їх використання в кримінальному провадженні.

Зазначено, що чітко, грамотно й обґрунтовано сформований зміст запиту є запорукою швидкого та повного його виконання з дотриманням розумності строків здійснення кримінального провадження, а також прав і законних інтересів людини.

Обґрунтовано необхідність правового регулювання питання порядку продовження строку виконання процесуальних дій на території України та його закріплення в ст. 558 КПК України. Запропоновано в разі неможливості конкретно визначити строк, на який може бути продовжено виконання процесуальних дій на території України, передбачити можливість продовження його центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України, на строк, об'єктивно необхідний для виконання запитуваних процесуальних дій, тобто він є таким, який визначають у кожному конкретному випадку.

Удосконалено дефініцію поняття процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, які є засобами виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, а також засобами забезпечення його дієвості.

Аргументовано необхідність узгодження норм КПК України, що визначають процесуальні строки проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу.

У розділі 3 «Контроль і нагляд за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» окреслено сучасне бачення нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги полягає в комплексі врегульованих законом дій прокурора, спрямованих на перевірку законності й повноти за дотриманням законності й повноти під час проведення органом досудового розслідування процесуальних дій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України або ж законності та обґрунтованості запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час його підготовки з метою подальшого направлення запитуваній стороні.

Удосконалено дефініцію поняття відомчого контролю з боку керівника органу досудового розслідування під час міжнародної правової допомоги, яка полягає в наданні письмових вказівок особі, уповноваженій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні, що сприяли б усебічному, повному й об'єктивному проведенню запитуваних процесуальних дій з метою належного виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, а також у перевірці дотримання слідчим вимог кримінального процесуального законодавства України під час його підготовки.

Доведено, що судовий контроль у кримінальному процесі виконує роль арбітра між процесуальною діяльністю органів досудового розслідування та

прокурора, з однієї сторони, і слідчим суддею – з другої, оскільки саме суд під час розгляду клопотань учасників провадження аналізує та констатує, чи є правомірним втручання в приватне життя або спілкування громадян, чи правомірно обмежують їхні права та чи є необхідність у застосуванні такого обмеження тощо.

Аргументовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого та судового контролів під час міжнародної правової допомоги межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування. Запропоновано доповнити КПК України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій». Після кожного розділу дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 193 найменування на 23 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація О.І. Коваль відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – розвиток міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі України.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. В рубриці «Практичне значення отриманих результатів» Коваль О.І. зазначає, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть використовуватися у законотворчій діяльності під час внесення змін і доповнень до норм КПК України з метою вдосконалення положень, які регламентують порядок здійснення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування (стор. 25–26). Втім, автору слід було б

навести дані щодо актів впровадженнь результатів своєї наукової діяльності у законотворчий процес.

2. Висвітлюючи проблематику, за змістом підрозділу 3.1. «Нагляд прокурора за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу під час здійснення досудового розслідування» здобувачка вказує про важливість саме нагляду прокурора під час міжнародного співробітництва на стадії досудового розслідування слугує запорукою дотримання відповідним національним органом норм кримінального процесуального законодавства, зокрема й міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та які також є його частиною. Погоджуючись із автором у цій частині, виникає питання: що Ви розумієте під наглядом прокурора під час міжнародної правової допомоги?

3. У підрозділі 3.3. «Судовий контроль за дотриманням законодавства при проведенні процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу» на сторінках 186 – 189 дисертації автор визначає що слідчий суддя є головним гарантом дотримання прав і свобод людини й громадянина, законності та верховенства права, а також належного виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України на стадії досудового розслідування, норми КПК України не містять чітко визначених його повноважень. Підтримую авторку цілком, але прошу роз'яснити таке питання: що являє собою судовий контроль за дотриманням законодавства при проведенні процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу?

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О.І. Коваль є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

1. Дисертація Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем здійснення нагляду та контролю за дотриманням законодавства під час застосування міжнародної правової допомоги.

2. Дисертація «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення науки кримінального процесу та суміжних напрямів, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами і доповненнями) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – **Коваль Ольга Іванівна** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

Професорка кафедри кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

персоналу
Т.В. [Signature]

Вікторія ЗАРУБЕЙ